

KUCHLI IJTIMOYIY ADOLAT – FUQAROLIK JAMIYAT QURISHNING BOSH BUG’INIDIR

Qo’lyiyev To’lqin

(ToshDAU “Gumanitar fanlari” kafedrası dotsenti)

Raxmonberdiyeva Nodira

(TIQXMMI-MTU “Gumanitar fanlari” kafedrası katta o’qituvchisi)

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada mamlakatimizda fuqarolik jamiyati qurish jarayonida kuchli ijtimoiy adolatni o’rnatish sohasida amalga oshirilayotgan tub o’zgarishlar keng ko’lamli islohatlarning asosiy harakatlantiruvchi kuch ekanligiga e’tibor qaratilgan. Ushbu masalalar qadimgi G’arb va Sharq allomalarning asarlarida ilgari surilgan ilg’or g’oyalar asosida tahlil etilgan va yangi tarixiy sharoitda ulardan unumli foydalanish haqidagi xulosalar tavsiya etilgan.

***Kalit so’zlar:** davlat va jamiyat, demokratik tamoyillar, ijtimoiy adolat, fuqarolik jamiyati, mehnatdan baxt topish, insonparvar qadriyatlar, adolat va tenglik.*

ABSTRACT

This article focuses on the fact that fundamental changes in the field of establishing strong social justice in the process of building a civil society in our country are the main driving force behind large-scale reforms. These issues are analyzed on the basis of advanced ideas put forward in the writings of ancient Western and Eastern scholars, and conclusions are recommended on their effective use in the new historical conditions.

***Keywords:** state and society, democratic principles, social justice, civil society, finding happiness in work, humanitarian values, justice and equality.*

KIRISH

Avvalo shuni alohida ta’kidlash lozimki, adolatli jamiyat qurish murakkab ijtimoiy-iqtisodiy va siyosiy jarayonlar sharoitida jamiyat hayotining barcha sohalarida erkinlik, qonunchilik va demokratiyani qaror toptirish sharoitida kompleks tarzda olib borilsagina o’z natijalaridan keng xalq ommasini bahramand bo’lishi uchun imkoniyatlar eshigini yanada kengroq ochadi. Chunki u davlat va jamiyat erkinlashtirilishining muhim omili, zero, biz shunchaki demokratik jamiyat emas, balki odil demokratik jamiyat qurmoqdamiz. “Yangi O’zbekistonni o’z mehnatidan baxt topib yashaydigan insonlar mamlakatiga, har tomonlama rivojlangan ijtimoiy

makonga aylantirish keng ko'lamli islohatlarimizning asosiy maqsadidir"[1] - degan edi mamlakatimiz Prezidenti Sh.Mirziyoyev.

Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, jamiyatning qaysi jabhasida adolat o'rnatilgan bo'lsa, davlat va jamiyat ishlarini boshqarish shu tamoyilga muvofiq amalga oshirilsa, o'sha joyda ma'naviy-axloqiy me'yorlar yaqqol namoyon bo'ladi, shunga mos qadriyatlar tizimi shakllanadi. O'z navbatida, bunday qadriyatlar tizimi umuminsoniy demokratik tamoyillar va yuksak ma'naviy qadriyat sifatida ijtimoiy-siyosiy jarayonlarga, davlat va jamiyatni boshqarish ishlariga gumanistik an'analar, qarashlar va me'yorlarni olib kirishga xizmat qiladi. Shu tarzda ma'naviyat arkonlari ijtimoiy-siyosiy sohani insonparvarlik qadriyatlari bilan boyitadi va milliy o'zlikni anglashning muhim tuzilmasi vazifasini bajaradi.

Yurtimizda ijtimoiy adolatni qaror toptirish, ijtimoiy adolat murakkab ijtimoiy-iqtisodiy va siyosiy jarayonlar sharoitida jamiyat hayotining barcha sohalarida erkinlik, qonunchilik va demokratiyani qaror toptirish sharoitida kechmoqda. Shuning uchun ham ijtimoiy adolat g'oyasi bugungi kunda jamiyat hayotining siyosiy, iqtisodiy, ma'naviy sohalarini to'la qamrab olmoqda. "Insonning asosiy huquq va erkinliklarini ta'minlash O'zbekistondagi islohatlarda g'oyatda muhim o'rinda turadi. Eng asosiysi, yurtimizda yashayotgan har qaysi inson millati, tili va dinidan qat'iy nazar, erkin, tinch va badavlat umr kechirishi, bugungi hayotdan rozi bo'lib yashash davlatning bosh maqsadiga aylanib bormoqda"¹. Tarix sahifalariga nazar tashlaydigan bo'lsak, dunyo xalqlari bu maqsadni ruyobga chiqarish yo'lida nihoyatda uzoq yo'l, mashaqqatli g'oyalari kurash davonlaridan o'tganligini ko'rish mumkin.

Ijtimoiy adolat tushunchasi me'yorlariga rioya qilish, teng huquqlilik va jamiyatda yashash uchun barcha ne'matlardan teng foydalanish shaklida ifodalanadi hamda umumiy mulk va ijtimoiy tenglikka asoslanadi. Hatto "Avesto" kitobida ham inson huquq va erkinliklari, millatlararo munosabatlarni o'zaro hurmat va ishonch tamoyillari negizida barpo etish g'oyalari muhim o'rin tutadi, zo'ravonlik va adolatsizlik rad etiladi.

Ma'lumki, ijtimoiy adolatning nazariy asoslarini izlash ijtimoiy-falsafa va axloqning an'anaviy mavzusi bo'lib kelgan. Adolat asosida tashkil etilgan ijtimoiy tuzum masalasi klassik (mumtoz) va zamonaviy davr ijtimoiy falsafasi uchun, shuningdek, zamonaviy siyosiy nazariya uchun ham doimiy diqqat markazidagi mavzu sanalgan. Ta'kidlash joizki, qadimgi yunonlar siyosiy tafakkurining tadqiqotchilar tomonidan qayd etilgan eng muhim xususiyati naturalizm edi. Uning

¹ Sh. Mirziyoyev "Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi".- Toshkent: "O'zbekiston" nashriyoti. 2022, 60-61-betlar.

mazmuni shundaki, bu dunyodagi barcha narsalar har bir narsaning tabiiy o'Ichovi sifatida harakat qiladigan ba'zi tabiiy "namunalarga" mos keladi[2]. Antik davrning eng buyuk faylasuflari Platon va Aristotelning adolatli va yaxshi fuqarolar jamoasining nazariy asoslarini izlashlariga turtki bo'ldi. Siyosiy ma'noda ushbu masalalar Platon va keyin Aristotel' [3] tomonidan taklif qilingan yechimlarning o'ziga xos xususiyati ifodalab berilgan.

Mashhur faylasuf olim Aflotun ham aynan shu savollarni o'z oldiga qo'ygan va "Qonunlar" kitobida ularga javob berishga harakat qilgan. Albatta, 25 asr naridagi dunyoqarash bilan XXI asrdagi dunyoqarash o'rtasida katta tafovut bor va Aflotunning ko'p mulohazalari bugun eskirganligi tabiiy. Lekin yaxlit olganda uning asarida shunday teran mulohazalar borki, ular bugun emas, ertaga ham dolzarb bo'lib qolaveradilar. Negaki, insoniyat bir tomondan adolatli qonunlarga bo'ysunishi va ikkinchi tomondan aynan o'sha adolatli qonunlar uni o'z himoyasiga olmog'i lozim. Bu dunyoda mutlaq adolat bo'lishi oson emas va amalda buning iloji ham yo'q. Aflotunning kitobida esa odamzot qanday qilsa adolatli qonun himoyasida yashaydi, degan asriy savollarga berilgan shunday javoblar borki, ular bugungi kun qonunchiligiga ham bimalol xizmat qilishi mumkin. Aflotun bir o'rinda shunday deydi. "Qayerdagi qonunlar hokimlar ustidan hukmron bo'lsa, hokimlar esa qonunga qul bo'lsa, o'sha davlatga xudolar ne'matlar yog'diradi". Tag'in bir o'rinda olim, agar davlat qonunlar ustidan yaroqsiz hokimiyatni o'rnatib qo'yadigan bo'lsa, u holda qonun hech qanday foyda bermaydi; aksincha davlat uchun juda katta zarar keltiradi, deb ta'kidlaydi. Bu mulohazalar yaqin bir asr davomida oddiy fuqaroni qonun nomi bilan nuqul qo'rqitib kelgan mustabid sho'ro tuzumining aynan o'ziga berilgan bahodek jaranglaydi. Aflotunning «Qonunlar» kitobida qonunlarning asosiy tamoyillari qanday bo'lishi lozimligidan tortib bola tarbiyasigacha, nizolarni qanday hal etishdan tortib nikoh va oila masalasigacha, musiqaviy tarbiyadan tortib, turli aniq fanlarni qay yo'sinda o'rganishgacha – batafsil bayon etilgan. Yana shuni ta'kidlash kerakki, bu kitob to'laligicha bugungi kun talablarini ifoda etmaydi, ifoda etishi mumkin ham emas. Biroq undagi bosh yo'nalish – qonunlarning adolatli bo'lishi, qonun himoyachilari – huquqshunoslar zimmasidagi vijdonli bo'lishni taqozo etadigan og'ir yumushlar benihoya qiziqarli va sodda misollar bilan tasvirlangan.

Perikldan keyin demokratik Afinaning siyosiy amaliyotini yaxshi bilgan har ikkala faylasuf (muhim voqea- Suqrotning qatl etilishi) demokratiyaning qattiq tanqidchilariga aylanadilar. Bir vaqtning o'zida ikkala mutafakkir ko'plab yunon shahar-davlatlarida mavjud bo'lgan oligarxik boshqaruvga (boylar hokimiyati) qarshi chiqdilar. Platon va Aristotel' kambag'al ko'pchilik manfaatlarini o'zida mujassam ettirgan demokratiya va ko'pchilikka mos kelmaydigan, boylar-oligarxlar

boshqaruviga asoslangan siyosiy tizimning nazariy asoslarini tahlil qildilar. Platon kosmologiyasining asosiy qoidalariga ko'ra, koinot - bu tushunarli g'oyalarning oliy olamidir yoki prototiplar; dunyoning ruhi, aqlli narsalar dunyosini qamrab olgan; aql-idrokning jismoniy dunyosi kabi uch tomonlama tuzilishga ega. Bu uchta dunyo iyerarxik tartibda joylashtirilgan, tushunarli mavjudotlar yuqorida va tana (shaxsiy) – pastda, ruh oraliq pozitsiyani egallaydi hamda o'z tabiatiga ko'ra, aqlga yaqinroqdir.

Qadimgi yunonlar insonning bu hayotda ulug'vorligi, insonning zavq-shavq uchun emas, balki komil holatga, fazilatga erishish uchun yashashini maqsad deb ishonishgan. Ammo “fazilatli va oqilona bo'ling” deb Suqrot ham bir xil ishongan. Yaxshi hayot nima ekanligini bilmaslik mumkin emas, ya'ni inson ongi eng oliy tamoyil bo'lib, unga rioya qilish kerak. Platon aynan shu narsani ta'kidlaydi. Uyg'unlik, inson qalbining uchta tamoyilining muvozanati, unda sabab so'zsiz hukmronlik qiladi. Bunda Platon adolatni chaqiradi. Ushbu uch tamoyilni to'g'ri muvozanatga keltirgan kishini adolatli deb ataydi. “Aksincha, adolatsizlik – bu ruhning turli qismlarining chalkashliklari va sargardonligi, ularning nopokligi, qo'rqqoqlik va qo'shimcha ravishda, jaholat - bir so'z bilan aytganda, har xil turdagi yovuzlik hisoblanadi”. Shunday qilib, inson qalbining adolati - bu hukmronlikning to'g'ri tartibi, lekin adolatsizlik ushbu tartibni buzish bilan izohlanadi.

Axloqiy adolat va davlat tuzilishi haqidagi tushuncha Platon tomonidan tahlil qilingan. “Davlat” risolasida tasvirlangan ideal siyosiy jamoa iyerarxik jamiyat bo'lib, u uchtadan iborat. Demak, hukmdorlarning vazifasi bilim bilan davlatni tartibga solishdir, soqchilarning vazifasi mavjud tartibni himoya qilish, quyi qatlamlar - davlat manfaati uchun iqtisodiy faoliyat shug'ullanishdan iborat. Axloqiy adolat (shaxsning adolati) kabi siyosiy adolat, Platonning fikricha, - bu to'g'ri hukmronlik munosabatlarini o'rnatishdir. Buni odamlar tabiatan va tug'ilishdan bir xil emasligi, turli xil tabiiy moyilliklarga ega ekanligi bilan asoslash mumkin. Ba'zilar tug'ilishdan boshlab, asosan oqilona prinsipga ega, boshqalari esa, shahvoniy zavqlarga ko'proq moyil. Ammo jamiyat, xuddi ruh kabi, oqilona bo'lingan bo'lsa va asossiz qismi bo'lsa, uni xuddi shunday tarzda iyerarxiya prinsipiga muvofiqlashtirish kerak, bu esa ratsional tamoyilning ustunligidir. Platonning loyihasi, nazariy uyg'unligiga qaramay utopiyadir, chunki u aristokratiyani eng xavfsiz va eng qulay sifatida kafolatlashga intiladi. Bundan tashqari, ma'lum bir tarzda kafolat berish - faylasuflarning podshohlari hukmronligi zarurligini ta'kidlaydi.

Platonning shogirdi Aristotel', nazariy sa'y-harakatlarini, birinchi navbatda, adolatli shahar-davlatning “ishlaydigan”, amaliy jihatdan samarali nazariyasini yaratishga yo'naltirish orqali xuddi shu vazifani boshqargan. Bu har ikki mutafakkirning turlicha yondashuvlarida yaqqol ko'rinadi. Platon yondoshuvida ideal

tashqi (ilohiy) aralashuvni tasvirlaydi. Aristotelning ideali esa, narsalarning o'zida mavjudligini tasvirlaydi. Hamma narsa, Aristotelning fikricha, unga xos bo'lgan tabiatning kuchini anglashga, ya'ni ideal narsaga aylanishga (mashhur Aristotelning entelexiya tushunchasi) intiladi. Ya'ni, dunyodagi hamma narsa ba'zi bir ichki impul'slar bilan harakat qiladi va bu harakatning yakuniy maqsadi yaxshidir. Siyosatda ham xuddi shunday bo'ladi. Eng yaxshi siyosat bir qator bosqichlardan o'tib, asta-sekin paydo bo'ladigan siyosatdir, uning rivojlanishi mukammal va o'zini o'zi ta'minlaydigan davlat bilan yakunlanadi. Platonning adolat masalasi abadiy va o'zgarmas modelga murojaat qilish asosida yagona va yakuniy qarorni qabul qilsa, u holda Stagiritda adolatli deb hisoblangan narsa aniq, bir marta va umuman berilgan javobga ega emas.

Aristotelning fikrlash mantig'i siyosiy, Aflotundagi kabi mavhum chayqovchilikdan ko'ra, amaliy ehtiyotkorlik bilan boshqariladi. Shu nuqtai nazardan qaraganda, fikrlar tizimini tahlil qilish lozim. Turli toifadagi fuqarolarning hokimiyatga da'volarini tahlil qilish faylasuf uchun eng katta qiyinchilik hisoblanib, bu savol: kim hukmronlik qilishi kerak? Erkin tug'ilganlarning asosiy qismimi yoki davlatda ozchilikni tashkil qilgan faqat eng fazilatli fuqarolarmi? Agar birinchisining hokimiyatga bo'lgan huquqi ularning irsiy qadr-qimmati bilan bog'liq bo'lsa, ikkinchisining huquqi shubhasizdir. Asosan, gap nima afzalligi haqida bormoqda. Uzoq an'anaga asoslangan fuqarolik tengligimi yoki xizmatga asoslangan tengsizlikmi (meritokratiya)? Bir tomondan tanlov aniq ko'rinadi: "Odobli odamlar hukmronlik qilishi va hamma narsaning boshida turishi nimani anglatadi? Ammo bu holda, qolganlar muqarrar ravishda davlat lavozimini egallash sharafidan mahrum bo'ladi, siyosiy huquqlarni yo'qotadi. Erkin fuqaroning sha'ni va qadr-qimmatini hurmat qilish fuqarolik tengligi prinsipi bizni qat'iy rioya qilishga majbur qiladi",- deb ta'kidlaydi Aristotel'.

Shunday qilib, antik yunon davri siyosatni manfaatlar ustuvorligi sifatida fikr yuritadi (aniqrog'i, bu bog'liqlikni fuqaro va uni tarbiyalagan jamiyat tabiiy, ajralmas qilib talqin qilingan). Bu bilan bosh siyosiy muammoning yechimi har bir insonning farovonligini bilan bog'liq degan tushuncha paydo bo'ladi. Markaziy Osiyo xalqlarining boy madaniyati va tarixi adolat va ijtimoiy adolatning targ'ibotchisi bo'lib kelganlar. Yusuf Xos Hojib, Forobiy, Abu Ali ibn Sino, Muhammad al-G'azzoliy va Nasriddin Tusiy asarlarida ham ijtimoiy adolat to'g'risida turli xil fikrlar yuritganlar.

Bu jihatdan, buyuk allomalarimizdan biri, Sharqda Arastudan keyingi "Ikkinchi muallim" nomi bilan shuhrat qozongan mutafakkir, qomusiy olim Abu Nasr Forobiyning mashhur "Fozil odamlar shahri" asari ana shu ma'naviy meroslar

majmuining yaqqol misolidir. Ushbu asarda odil va fozil jamiyatga xos yuksak ma'naviyatning tarkibiy qismini tashkil etadigan adolatlilik, insonparvarlik, donishmandlik, odillik, bag'rikenglik kabi fazilatlar fozil insonning eng asosiy xislatlari sifatida tavsiflangan. Abu Nasr Forobiy ta'kidlaganidek, "Barkamol inson salohiyatidagi aqliy fikrlash quvvati bilan amaliy aqlga, shundan so'ng amaliy aqlni faol aqlga yaqinlashtiradi. Faol aql sohibi esa zakovatli, mukofotga yaqin barkamol insonlar aqli bo'lib, u moddiylikka bog'lanmagan, ruhiy, ma'naviy olami yuksak, mukammal aql egasidir" [4].

Abu Nasr Forobiy "Madaniy jamiyat yoki madaniy shahar (yoki mamlakat) shunday bo'ladiki, shu mamlakatning aholisidan bo'lgan har bir odam kasb-hunarda ozod hamma teng bo'ladi, kishilar o'rtasida ijtimoiy farq bo'lmaydi, har kim o'zi istagan yoki tanlagan kasb-hunar bilan shug'ullanadi. Odamlar chin ma'nosi bilan ozod bo'ladilar... Ammo ba'zi shahar (yoki mamlakat)lar bo'ladiki, ularda butun xalqning fikri-zikri, aql-idroki boylik to'plash, mol-dunyo orttirishga qaratilgan bo'ladi. Ulardan chiqqan rahbarlar ham rahbarlikni mol dunyoni ko'paytirishda deb biladilar. Shuning uchun ham ular erta-kech mol dunyo to'plash harakatida bo'ladilar. Bunday rahbarlarning qo'l ostida ishlagan shahar xalqlarida turli buzuq odatlar, shahvoniy nafs, hasad, bir-birlarini talash, dushmanlik, nizo-janjallari paydo bo'ladi. Ana shunday shahar xalqlaridan xislatlari, mayllari turlicha bo'lgan avlod tug'iladi" deb ta'kidlaydi[5].

Alisher Navoiy jamiyatni sinflardan emas, turli tabaqalardan iboratligini e'tirof etadi. Davlat esa ana shu tabaqalarning o'rtasida turuvchi, ularni murosaga keltiruvchi, ularning tinchligini, farovonligini, zolimlardan, o'g'rilardan, dushmanlardan qo'riqlovchi kuch deb biladi. Shuning uchun ham u xalq podsho uchun emas, podsho va uning mulozimlari xalq uchun xizmat qilishi kerakligini uqtiradi. Adolatsiz podsho emas, adolatli podsho, adolatli bo'lganda ham butun dunyoda yagona bo'lishini orzu qiladi.

XULOSA

Demak, aytilganlardan shunarsa ma'lum bo'lmoqdaki, Sharqda ham G'arbda ham ijtimoiy adolat tushunchasi azaldan va hozirgi hayotimizda yuqori baholanib kelinmoqda. Mustaqil va barqaror taraqqiyot yo'liga kirgan bizning yurtimiz uchun ham juda qadrlidir. Bugungi kunda mamlakatimizda ijtimoiy - iqtisodiy va ijtimoiy-siyosiy islohotlarni olib borish va ular asosida rivojlangan fuqarolik jamiyati va qonun ustuvorligi shaklidagi barqaror institutlarning shakllanishi ijtimoiy adolat tamoyillarini ishlab chiqish va uni samarali amalga oshirish zarurati bilan bevosita bog'liq. Prezident Sh.Mirziyoyevning ish uslublari va mamlakatimizda olib borayotgan siyosatlarini "Davlat – inson uchun" tamoyillarini real real hayotimizga

joriy etilishidir” [6]. Mazkur tamoyilga amal qilish esa, insonni va uning manfaatlarini davlat siyosati va islohotlarning asosiy mezoniga aylantirish lozimligidan dalolat beradi. Bu nafaqat yurtimizda, balki butun dunyoda mazkur islohotlarning eng demokratik tamoyillarga mosligi, ularning pirovard maqsadi va davlat siyosatining ustuvor yo’nalishi inson manfaatlari, haq-huquqlari va erkinliklarini ta’minlashga qaratilganining e’tirof etilishiga sabab bo’lmoqda.

Buni biz din va so’z erkinligi, gender tenglik, barchaning ta’lim va tibbiy xizmatlarni olishida tenglik, keksa odamlarning ijtimoiy integratsiya, bolalar, yoshlar, ayollar va nogironligi bo’lgan shaxslar va migrantlarning huquqlarini himoya qilish borasida amalga oshirilayotgan ishlardan ko’rishimiz mumkin. Bir so’z bilan aytganda ijtimoiy adolat mamlakatimizning tadrijiy rivojlanishida katta amaliy ahamiyatga ega bo’lgan tushunchadir. Ta’kidlash joizki, ijtimoiy adolat deganda jamiyatning har bir a’zosi teng huquqli, bir xil himoya va burch hamda majburiyatlarga ega bo’lgan sharoitlar hamda jamiyatda yashovchi har bir insonning ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, huquqiy va erkinliklarining tengligi va xavfsizligini ta’minlash tushuniladi. Hozirgi kunda jamiyatimizning barcha sohalarida amalga oshirilayotgan islohotlar ijtimoiy adolat ruhi bilan sug’orilgan bo’lib, inson huquqlari va erkinliklarini ta’minlashning pirovard natijasidir. “Ijtimoiy adolat” bu mamlakatda inson qadrini ulug’lashning asosiy ko’rsatkichidir.

REFERENCES

1. Sh. Mirziyoyev “Yangi O’zbekiston taraqqiyot strategiyasi”.-Toshkent: “O‘zbekiston” nashriyoti. 2022, 202-bet.
2. Shtraus L. O klassicheskoy politicheskoy filosofii //Shtraus L. Vvedeniye v politicheskuyu filosofiyu / per. s angl. M. Fetisova. M.: Logos, Praksis, 2000. S. 57–58; Yana qarang, Fedorova M. M. Klassicheskaya politicheskaya filosofiya. S. 10–11.
3. Shtraus L. Klassicheskoye yestestvennoye pravo // Shtraus L. yestestvennoye pravo i istoriya. M.: Vodoley Publishers, 2007. S. 128–129; 134–136.
4. Beneton F. Vvedeniye v politicheskuyu nauku: per. s fr. M.: Izdatel’stvo «Ves’ mir», 2002. S. 19–38.
5. Abu Nasr Forobiy «Fozil odamlar shahri»-T.: Abdulla Qodiriy nomidagi xalq merosi nashriyoti. 1993, 190-191-betlar.
6. Sh. Mirziyoyev “Yangi O’zbekiston taraqqiyot strategiyasi”.– Toshkent: “O‘zbekiston” nashriyoti. 2022, 60-61betlar.
7. Baratov, Rashid, and Sadokat Uzbekova. "INTEGRATION OF SCIENCE, EDUCATION AND PRODUCTION IN THE PROCESS OF TRAINING." *World scientific research journal* 4.2 (2022): 7-11.

8. Ramatov, J., Baratov, R., Jurabayev, N., Umarova, R., & Mamajanova, G. (2022, June). Evolution of railway construction development in Uzbekistan: Past and prospects. In *AIP Conference Proceedings* (Vol. 2432, No. 1, p. 030011). AIP Publishing LLC.
9. Ramatov, J., Umarova, R., Baratov, R., Khasanov, M., Sulstonov, S., & Kushakov, F. (2022). PROBLEMS OF INFLUENCE OF ISLAM ON CONSCIOUSNESS TRANSFORMATION. *Academic research in educational sciences*, 3(10), 591-597.
10. Baratov, R., Nuriddinov, S., Tokhtaboev, E., & Achilova, G. (2022, June). "One belt-one road" initiative-as a modern transport logistics. In *AIP Conference Proceedings* (Vol. 2432, No. 1, p. 030058). AIP Publishing LLC.
11. Раматов, Ж. С., Муратова, Д., Султанов, С. Ҳ., Тухтабоев, Э., Кушаков, Ф., & Хасанов, М. Н. (2022). ИЖТИМОЙ АДОЛАТ ВА ҚАДРИЯТЛАР ПЛЮРАЛИЗМИ. *World scientific research journal*, 8(1), 102-108.
12. Раматов, Ж.С., Баратов, Р.Ў., Султанов, С.Ҳ., Муратова, Д.А., Хасанов, М.Н., & Эрнийёзов, У.К. (2022). ЁШЛАР ЗАМОНАВИЙ МАДАНИЙ ҚИЁФАСИ ВА УМУМИНСОНИЙ ҚАДРИЯТЛАР ТУШУНЧАСИНИНГ МАЗМУН-МОҲИЯТИ. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2 (10), 376-386.
13. Джуманиёз Раматов, Розигуль Умарова, Рашид Баратов, Миршод Хасанов, Сиродж Султонов, Файзулла Кушаков ПРОБЛЕМЫ ВЛИЯНИЯ ИСЛАМА НА ТРАНСФОРМАЦИЯ СОЗНАНИЯ // Академические исследования в области педагогических наук. 2022. №10. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/problems-of-influence-of-islam-on-coding-transformation> (дата обращения: 31.01.2023).
14. Hasanov, M., & Tuhtaboev, E. (2021). THE PERFORMANCE OF THE PERFECT MAN IN THE EASTERN RENESSANCE (ON THE EXAMPLE OF FARABI'S VIEWS). *Innovative Technologica: Methodical Research Journal*, 2(05), 1-6.
15. Ҳасанов, М. Н., Ҳафизов, Д. А., Тоиров, Р. Х., & Болтабоев, Х. Қ. (2022). АБУ НАСР ФОРОБИЙ ЯШАГАН ДАВРДАГИ ИЛМ-ФАН ВА ТАЪЛИМ-ТАРБИЯ.
16. Ramatov, J., Umarova, R., Baratov, R., Khasanov, M., Sulstonov, S., & Kushakov, F. (2022). MODERN REQUIREMENTS FOR THE SPIRITUAL IMAGE OF YOUNG PEOPLE AND ITS MANIFESTATION IN PRACTICE. *Academic research in educational sciences*, 3(10), 582-586.
17. Ramatov, J.S., & Khasanov, M.N. (2022). SOCIAL ASPECTS OF PROFESSIONAL QUALITY IMPROVEMENT (ON THE EXAMPLE OF THE

RAILWAY SECTOR). *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2 (6), 969-976.

18. Раматов, Ж. С., Валиев, Л. А., & Хасанов, М. Н. (2022). XIX АСРДА ҲИНДИСТОНДАГИ ИЖТИМОИЙ–ФАЛСАФИЙ ЖАРАЁНЛАР. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2(6), 1070-1078.

19. Жўрабоев, Н. Ю., Кушаков, Ф. А., Султанов, С. Ҳ., & Хасанов, М. Н. (2022). КОНФУЦИЙЛИК ХУСУСИЯТЛАРИДАН ХИТОЙ ФАЛСАФАСИНИНГ КЕНГАЙИШИ. *World scientific research journal*, 9(2), 37-42.

20. Ruzigul, U., Nasirjan, J., Dilmurodkhakim, A., Mirshod, H., & Urozboy, E. (2020). Rationale and history of human reflections in the muslim philosophy. *International Journal of Advanced Science and Technology*, 29(5), 1453-1458.